

ВЛАДНИЙ КАЛЕЙДОСКОП 1918 РОКУ: ПОЛІТИКА ТА СУСПІЛЬСТВО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ)

Вікторія ВЕНГЕРСЬКА

кандидат історичних наук,
доцент Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Анотація. У статті на основі матеріалів двох періодичних видань (одного – помірковано-ліберального, іншого – соціалістичного за змістом) розглядаються окремі особливості реалізації соціально-економічної політики як українських соціалістичних урядів, так і більшовицького, а також політика консервативного уряду гетьмана П. Скоропадського. Особлива увага приділяється впливу різної за змістом та спрямованістю їх внутрішньої політики на повсякденне життя громадян.

Ключові слова: українська революція, Центральна рада, Генеральний секретаріат, німецька присутність, Рада народних міністрів, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія, «місцеві» гроші, Ліга громадської безпеки, погроми, концерти, курси для підготовки вчителів, гімназії, художні школи, театри.

Узагальнення стандартних шкільних та вузівських курсів історії України зумовлює потребу глибинного осмислення процесів та явищ, які відбувалися у 1917–1921 роках – одному із найцікавіших та найскладніших періодів. У цій статті розглядаються події лише 1918 р. За їх насиченістю, концентрацією яскравих особистостей, швидкістю змін геополітичних впливів, політичних орієнтацій, союзників він є одним із найбільш динамічних та неоднозначних. Протягом року на політичній арені України калейдоскопічно змінювалася влада, представники кожної нової мали власне бачення політичного майбутнього держави та пропонували свої методи покращення життя. Саме в цей час завершується еволюціонування від схвалення ідей федералізму до політичної самостійності в середовищі українських

націонал-демократів, діяльність яких спочатку була пов'язана із Центральною радою, пізніше – з Директорією; від проголошення можливості «самовизначення» для представників «національних окраїн» до категоричного його несприйняття російськими більшовиками. Політичні зміни початку року відбувалися на фоні військових операцій Першої світової війни та невдалих спроб поновити Російську імперію з її монархічною системою. Найтриваліший період у той час позначений створенням та функціонуванням української монархічної влади у формі Гетьманату П. Скоропадського. Кожна наступна влада, через принципові відмінності в базових цінностях та ідеологічних засадах із попередньою, намагалася запропонувати власні моделі реалізації соціально-економічної політики. Одним із зав-

дань статті є дослідження того, як пересічні громадяни сприймали реформи, і чи впливали ці зміни на особливості світосприйняття, духовності, на повсякденне життя. Перехідні періоди, яким був і досліджуваний етап, призводять до втрати життєвих, політичних, духовних орієнтирів, тому варто дослідити, наскільки руйнувався звичний устрій та ритм життя, певні норми та правила поведінки. Тогочасна періодика містить інформацію про різноманітні події та явища: від глобальних новин, урядових постанов до вуличних замальовок, новинок культурного та наукового життя, кримінальної хроніки, приватних оголошень. Усе це в комплексі дозволяє відтворити зміст та відчуття «дух» епохи.

Історіографія періоду 1917–1921 років включає значну кількість різнопланових праць. Зокрема, цій проблемі присвячена докторська дисертація В. Капелюшного [1], в якій ґрунтовно проаналізовано зміст та напрямки досліджень сучасних вітчизняних науковців, радянських дослідників, представників діаспори та європейських шкіл. Науковці львівської історичної школи, серед яких особливе місце належить Я. Грицаку [18], запропонували змінити підхід до хронології та логіки української революції, розширивши межі від 1914 р. до 1923 р., адже в більшості східно-європейських (та частково західноєвропейських) країн у цей період відбувся «стрибок із селян у націю», пов'язаний із початком Першої світової війни та активізацією модернізаційних процесів.

Серед публікацій, у яких для вивчення окремих аспектів української революції здійснювався аналіз періодичних видань, варто виділити статтю Г. Журбелюк [24]. Значну увагу автор зосередив на взаємозв'язку специфіки інформації з різноманітними газетними жанрами, наголосивши на важливості соціально-побутового та історичного нарису. Проте, оскільки об'єктом дослідження виступала соціальна політика УНР, саме аналізу її змісту присвячена основна частина статті.

Метою запропонованої публікації є дослідження окремих особливостей соціально-економічної політики різних за ідеологічною платформою урядів та її (політики) вплив на окремі аспекти буденного життя мешканців міст Волині.

У грудні 1917 р. загострення стосунків між українською Центральною радою та російсько-більшовицькою Радою Народних Комісарів спричинило збройний конфлікт. Однак нестабільна політична ситуація не порушила традиції зустрічі Нового року. Кореспондент газети «Волинь» у номері від 5 січня повідомляє про випадок, що трапився під час святкування у житомирському театрі «Гротеск». Коли оркестр виконував «Марсельезу», присутні в залі встали. Лише один офіцер продовжував сидіти. Свій вчинок він пояснив так: «Я українець та зобов'язаний вставати лише під час виконання українського гімну, оскільки знаходжусь на українській території» [2, 4].

На тлі святкових заходів дисонансом виступають такі газетні повідомлення: «Вже декілька днів як в містечку Ліщин анархія, грабунки та вбивства. Населення піддається терору; багато хто виїздить. Поміщика Добровольського розорили. Днями відправили із Житомира частину вільного козацтва, яка була зустрінута пострілами. У відповідь також пролунали постріли. Серед селянпогромників – шестеро вбито, 15 поранено». Про загальнополітичну ситуацію зазначалось: «Козаки тіснять більшовиків. В Катеринославі більшовики захопили 6 мільйонів, пограбували пошту. Всі втікають» [2, 2].

В умовах реальної загрози втратити владу

Генеральний секретаріат Центральної ради ухвалив рішення створити армію Української Народної Республіки на засадах добровільності та грошового утримання і розпочав українізацію військових частин. У номері газети «Волинь» від 8 січня 1918 р. оприлюднена постанова, підписана Генеральним секретарем УЦР М. Поршем. Було видано наказ: «В умовах анархії з'явилась значна кількість темних елементів, які прикриваються ім'ям українських вояків... З метою відрізнення українського козака від всіх злодіїв, оголошую:

1) найближчим часом УЦР внесе законопроект про загальну форму українського народного війська;

2) до появи законопроекту тимчасово встановлюється така форма:

а) всі козаки без відмінностей положення носять блакитні суконні погони, обшиті жовтим кантом;

б) знак спеціального виду зброї носиться на петлицях комірця шинелі та мундира. Петлиця такого ж розміру та форми, що були в російській армії. Але також блакитні та з жовтим кантом;

в) всім частинам російської армії українського фронту та тилу залишаються погони захисного кольору та попередньої форми» [3, 1].

Зосередження уваги на зовнішніх атрибутах функціонування армії без належного організаційного підкріплення призвело до втрати часу. Як підтвердили подальші події, армія виявилася цілком небоєздатною. На початок січня радянські війська вже захопили Катеринослав, Олександрівськ, Полтаву, Чернігів та інші міста, впритул наблизившись до Правобережної України. 8–9 січня більшовики намагалися захопити владу в Житомирі. Через відсутність підтримки з боку переважної більшості мешканців міста ця спроба виявилася невдалою. Непевною ситуацією у Житомирі вирішили скористатися, за висловом преси, «темні особистості різних мастей». 9 січня могло перетворитися на день погромів, які б розпочалися зі складу мануфактури Волинської губернської продовольчої управи. В цей час у місті розміщувався Перший чехословацький гуситський стрілецький запасний полк. Саме до його керівництва звернувся губернський комісар А. В'язлов із проханням надати допомогу для припинення погрому [4, 2]. Перебування у Житомирі цього полку пов'язується і з організацією концертів, інших культурних заходів. Так, у номері газети «Волинь» від 8 лютого розміщено оголошення про проведення, за підтримки полку, в залі музичного училища концерту піаніста З. Давіда, полкового хору та оркестру під керівництвом Ф. Бартоша [3, 4].

Влада Української Народної Республіки не оминула увагою культуру та освіту. З 15 січня 1918 р. в Житомирі було оголошено набір на земські дворічні педагогічні курси для підготовки вчителів вищих народних училищ. Для осіб, які після їх закінчення планували служити в училищах Волинської губернії, навчання було безкоштовним, а для найбідніших передбачалася виплата стипендій. Заняття на курсах розпочалися 26 січня. Ось список основних дисциплін та викладачів, які їх проводили: педагогічна психологія – М. Янович; російська мова та література – А. Ришков; українська мова та література – М. Чекавський (який одночасно був комісаром Центральної ради з народної освіти на Волині); загальна історія – М. Лятошинський (директор комерційного училища); російська та українська історія – О. Фотинський та інші. Чимало людей виявили бажання навчатися на курсах. Протягом тижня після оголошення набору було зараховано 75 осіб.

З цього приводу репортер газети «Волинь» зазначав: «Судячи з напливу слухачів, курси відпо-відають моменту та обіцяють дати земству дос-татню кількість цілком підготовлених робітників для вищих початкових училищ». Курси про-водилися у приміщенні гімназії Н. Овсянникової на вулиці М. Бердичівській, 25 [6, 2]. Отже, земства, які були становими дворянськими інституціями, продовжували функціонування та співпрацювали з українським соціалістичним урядом.

В умовах цілковитої розрухи значні труднощі у своїй діяльності «відчували» банківські установи. Більшість проблем виникали через відсутність готівки, тому стали з'являтися різні варіанти «міс-цевих» грошей. Керівництво Житомирського відділення Державного банку ухвалило рішення видавати клієнтам банківські чеки замість грошей. Урядові, міські та земські установи ви-знали їх достатньо платіжними знаками. Чеки могли випускатися і приватними банками на суми 50, 100, 200, 300 та 500 крб., а Житомир-ське відділення Державного банку ставило на їх звороті особливий штампель, який завірявся підписами керівника та контролера. Банк брав на себе зобов'язання оплачувати чеки по мірі нако-пичення готівки. Вони визнавались однаково цін-ними нарівні з готівкою та обов'язковими для прийняття без утримання жодних відсотків за їх розмін та розрахунки [7, 3].

Загальне враження про ситуацію, що склалась в цілому в Україні та Житомирі зокрема, висловив у своїх «Мініаторах» один із кореспондентів «Волинь» С. Словинський: «Тепер нам не доводиться пра-гнути потужних відчуттів, ці відчуття приходять до нас самі» [7, 2]. Його думку підтверджує повідом-лення про постріл п'яного солдата в дитячу юрбу у дворі будинку на вулиці Старовільській, 17, у ре-зультаті якого було поранено дівчинку та у важкому стані доправлено до лікарні [7, 2]. У цих умовах в Житомирі створюється Ліга громадської безпеки, на яку покладався обов'язок організації мешканців міста для самооборони [8, 2].

Бердичівський кореспондент газети «Волинь» у номері від 23 січня ділиться своїми враженнями щодо нового складу міського самоврядування: «Виявляється, що соціалістичне міське самовря-дування не платить по тим зобов'язанням, які були із легкістю видані населенню. Якби ви тільки чи-тали багатообіцяючі реклами номера 5, які при-крашали свого часу вітрини, будинки та ін. Боже ж ти мій, що це була за реклама! Чого тільки не обіцяли нам!» [9, 2].

Повертаючись до аналізу загальнополітичної ситуації, слід наголосити, що невтішні реалії змусили діячів Центральної ради переглянути свої погляди на статус України і цілковито перейти на позиції самостійності української держави. Результатом цього усвідомлення стала дещо запізніла поява Четвертого Універсалу, який проголошував Україну самостійною, незалежною державою. Подальший розвиток подій призвів до відставки уряду В. Винниченка. До Києва наблизилися більшовицькі війська на чолі з М. Му-равйовим. 25 січня члени Малої ради і Ради народних міністрів змушені були залишити Київ. 28 січня Центральна рада прибула до Житомира. Оскільки міська дума не надала дозволу розта-шувати членів Ради безпосередньо у місті, мотивуючи це бажанням зберегти Житомир від розорення та руйнації в разі переслідування її членів, було прийняте рішення про їх розміщення у вагонах на залізничній станції [26, 261]. Тим часом більшовики наступали, Рада вимушена

була продовжити свою подорож у напрямку до Коростеня. Новосформований український уряд на чолі з В. Голубовичем звернувся до німців по допомогу. 12 лютого німецькі військові частини зайняли Житомир [26, 262].

Тогочасна преса не встигала за змінами вла-ди. Так, у житомирських газетах від 13 лютого було вміщено звернення представників більшо-вицької влади. У ньому оповіщалося про оголо-шення військового становища в Подільській, Волинській та Київській губерніях та осадного – у Києві. Повідомлялось також про створення ко-мітету «для керівництва оборони революційної України від західних імперіалістів» у такому складі: народний комісар у військових справах Ю. Ко-цюбинський, секретар праці та промисловості М.Скрипник, секретар пошт та телеграфу Я. Мар-т'янов, керівник червоного козацтва О. Прима-ков. Завершувався текст звернення досить крас-номовно: «До процесу риття окопів має бути залучена вся буржуазія України» [10, 2]. Цього ж дня, тобто 13 лютого, Центральна рада повер-тається з Коростеня до Житомира. Її члени зайня-лись активною законотворчістю. 9 березня УЦР прибуває до столиці Української Народної Рес-публіки – Києва. Починаються спроби на дип-ломатичному рівні досягти хоча б якоїсь перерви в бойових операціях та відстоювання українських майнових інтересів. У результаті діяльності Державної комісії з товарообміну між Україною та центральними державами було досягнуто домов-леностей про повернення Україні захоплених у більшовиків 800 паротягів та 3000 вагонів [11, 2]. 30 березня Рада народних міністрів УНР вирішила звернутись до Уряду народних комісарів з нотой, в якій пропонувалося негайно розпочати мирні переговори. У номері газети «Волинь» від 30 березня розміщено статтю «Більшовизм перед всенародним судом». Основну ідею автор сфор-мулював так: «Більшовизм не російська хвороба (за походженням). Але вона заразила організм, який не був готовий до цієї хвороби і швидко зни-щила його. За своїми наслідками – більшовизм явище виключне» [12, 2].

Німці мали значні претензії до діяльності УЦР, що не в останню чергу призвело до перевороту та приходу до влади в Україні гетьмана П. Скоро-падського 29 квітня 1918 р. Особливістю держав-ного будівництва періоду Гетьманату стала війсь-кова іноземна присутність. П. Скоропадський взяв на себе зобов'язання виконати угоди, під-писані в Брест-Литовську представниками Центральної ради. За твердженням фахівців, він свідомо пішов на встановлення тимчасового авто-ритарного режиму, в умовах якого можна було говорити про наведення певного порядку [23, 106]. В урядовому зверненні, розміщеному не тільки в столичних, а й провінційних газетах, зазначалося: «Основним завданням уряду, який має тимча-совий, перехідний характер, є те, щоб закріпити на Україні державний порядок та в умовах цілко-витого спокою довести країну до моменту скли-кання народного представництва. Необхідно розробити виборчий закон, в чому уряд розрахо-вує на сприяння з боку людей державного досвіду та наукового знання» [13, 1].

В умовах приходу до влади нової політичної сили партії лівого спрямування змушені були визначати напрями своєї подальшої діяльності. У пресі друкується заява представників різних політичних сил: «Політичні партії, не виключаючи лі-вих есерів, заявляють про себе як про неприми-ренних ворогів советського уряду. На ґрунті бо-

ротьби з більшовиками, всі партії об'єдналися та розробили програму мінімум. Представники навіть соціалістичних партій вважають прийнятною для себе конституційну монархію з демократичним парламентом» [16, 2].

Німецьким комендантом на Волині було призначено оберст-лейтенанта Ендерса. 20 травня у місцевій пресі він розмістив достатньо красномовний наказ: «Всі поля мають бути негайно оброблені та засіяні, врожай збере той, хто його засіяв. Домашні тварини забороняється випускати на сінокоси та чужу землю. Негайно повернути все майно німецьким колоністам. Припинити будь-яку агітацію як проти української, так і проти німецької влади» [17, 1].

Попередньому українському уряду не вдалося створити розгалуженого апарату управління на місцях. Тому представники нового уряду найперше звернули увагу на розв'язання цієї проблеми. 14 травня замість комісарів УЦР були призначені старости. Волинським губернським старостою призначили Д. Андро [26, 265]. Наступні декілька місяців позначились відносним спокоєм та поверненням житомир'ян до більш звичного, розміреного життя. Газета «Волинь» повідомляла про відкриття у Житомирі одразу двох середніх навчальних закладів із правами урядових: вечірньої гімназії для дорослих М.Л. Шерешевської на вул. Петроградській, 19 та гімназії Л. Стуля [14, 4]. Було відкрито художню школу з пошиття «изящной обуви». З'явилися оголошення про надання приватних уроків танцю (артистом Варшавського балету Д. Козловським); гри на фортепіано та музичної теорії для підготовки вчителів до педагогічної діяльності та вступу до консерваторії. У місті знову активно почали функціонувати театри, кінотеатри, про що в кожному номері місцевої преси інформували афіші: в міському театрі вистава «Маруся Богуславка», у Великому саду Хорошанського – «Старенькі та дівчатка», у Малому театрі Мянзовського – картина «Покупці душі та тіла» з гастрольями Августа та Леоніда Мустевичів, у кінотеатрі «Люкс» – картина «Диявол» із виступом балерини [13, 14, 15, 4]. Журналисти повернулися до підготовки та публікацій аналітичних статей. Зміст однієї з них, розміщеної в газеті «Волинь» від 10 травня 1918 р., викликає зацікавленість співзвуччям із сучасністю: «Партійність – справа негідна. Партійний уряд, який застигає в певних межах та умовностях, не може не бути однобоким. ... Замініть партійну програму зводом законів, які чітко виконуйте і тоді обиватель спокійно зітхне» [15, 2].

Період Гетьманату характеризується певними успіхами у фінансовій справі. Міністром фінансів в уряді П. Скоропадського був К. Ржепецький, поляк за національністю. Одним із найпомітніших досягнень цього уряду стало заснування Державного та Земельного банків. Українська преса повідомляла про можливе відкриття у декількох містах німецьких банків. Представники української кредитної канцелярії безпосередньо в Берліні узгоджували питання про друк знаків українського казначейства. Було розпочато підготовку до переходу на українську валюту, але через залежність від німецької марки, економічні наслідки війни, дефіцит бюджету гроші знецінилися.

Основними недоліками держави П. Скоропадського традиційно називають низьку соціально-економічну ефективність та орієнтацію в діяльності на засади консервативної доктрини, яка на той момент не мала одностайної підтримки в суспільстві. У результаті цього швидко зростало

незадоволення урядом та його керівниками, що і призвело до чергової зміни влади.

У Києві було створено Український революційний комітет, який оприлюднив «Відозву до населення», написану В. Винниченком. Головним отаманом військ було проголошено С. Петлюру. До антигетьманського руху активно почали долучатися військові об'єднання, повстанські загони на зразок угруповань отамана Зеленого. Слабким місцем повстання стало те, що до нього почали активно залучатись маргінально-кримінальні, люмпенізовані елементи, схильні до влаштування погромів, розбою та грабежів. 14 листопада було створено альтернативний уряд – Директорію.

У ніч на 27 листопада гетьманська влада залишила Житомир. Проте німці ще перебували у місті, що спричинило збройні сутички. 13 грудня німецький гарнізон залишив місто, і до влади прийшла Директорія [26, 267]. Знову були відновлені органи республіканського правління, почала видаватись україномовна газета «Громадянин», редакція якої розташовувалася на вулиці В. Бердичівській, 14.

В одному із перших грудневих номерів газети було розміщено статтю «Під суд!» [20, 2] із закликом віддати під суд П. Скоропадського та міністрів його уряду, які, як зазначалося, «сім місяців розпродавали народне добро, цинічно і відверто спекулювали» [20, 2]. Головним закидом на адресу гетьмана стало «умисне руйнування військової сили держави та віддача німцям і спекулянтам державного майна» [20, 2]. Міністра фінансів А. Ржепецького звинувачували у «заплетуванні справ української валюти з очевидно корисливих причин, поставивши її в залежність від бажань московських банкірів та комбінацій німецьких банків» [20, 2]. Подібні закиди висувалися до всіх міністрів гетьманської держави. Критикуючи попередній уряд, представники Директорії не спромоглися запропонувати конкретної програми діяльності та зважених підходів не лише в галузі соціально-економічної політики. Хоча були окремі спроби об'єднати різні за ідеологічними установками організації з метою координації діяльності. Так, у Житомирі відкрилася філія Українського національного союзу, до складу якого входили представники таких політичних сил та громадських організацій: 1) соціалістичного спрямування – української соціал-демократичної партії, партії соціалістів-федералістів, есери, соціал-трудовики, «Селянської Спілки»; 2) національно-ліберального – представники «Старої Громади», члени Волинської губернської «Просвіти», члени Братства св. Спаса, Ради кооперативних з'їзрів на Волині, волинського Союзу кредитних кооперативів; 3) професійні об'єднання – Спілка вчителів-українців, члени Української Громади Залізничників, Української Громади Поштарів-Телеграфістів [21, 4]. Представництво було досить широким, але члени Союзу почали ділити приміщення та портфелі й ні на крок не наблизилися до розв'язання по-справжньому нагальних проблем. Хоча в галузі культурництва діяльність залишалася активною. Організовувались концерти українських хорових колективів. Оскільки період був передсвятковий, виступи складались із різдвяних колядок, українських співанок. У місті продовжували функціонувати школи. Повідомлялося про відкриття з 1 січня 1919 р. історико-природничого та сільськогосподарського відділів Волинського центрального музею за безпосередньої участі членів Товариства Дослідників Волині [22, 4].

У цей же час в одному із останніх номерів «Громадянина» за 1918 р. публікується стаття «Наша орієнтація», у якій зосереджувалася увага на ставленні представників Директорії до більшовиків та можливих союзів із ними. Зокрема, зазначалось: «Ми ставимось з осудом до руйнівних експериментів більшовиків. Це герої переломної доби. Тож федеруватись з тими, хто не має будучини, не має рації, бо це загроза і нашій будучині. Єдиною нашою орієнтацією є Українська Народна Республіка, одна, неподільна» [23, 1].

Підсумовуючи викладене у статті, слід зазначити, що 1918 р. відзначився контрастністю подій, пошуками союзників, шляхів розвитку та спробами розв'язати невідкладні поточні проблеми.

На сторінках тогочасної преси поруч із нескінченними повідомленнями з різноманітних фронтів вміщувалась інформація про новорічні бали, оголошення нового набору на курси вчителів, вшанування митрополита та ін. І все це – на фоні погромів, збройних нападів, пограбувань, цілковитого політичного хаосу та непевності. Продовжується перманентний конфлікт між федералістами, самостійниками, монархістами, соціалістами. Прихід до влади нової політичної сили розпочинається із звинувачень у непрофесіоналізмі представників попереднього уряду; після чергової зміни влади з'являються закиди щодо фактичного «відмивання» коштів, створення фіктивних структур, через які і здійснювались різноманітні оборудки, звинувачення у зраді національних інтересів. Об'єднує всі українські уряди (і особливо гетьманський) досягнення успіхів у культурно-освітній сфері.

У статті було проаналізовано матеріали двох періодичних видань. Редакція «Волині» займала виразно ліберальні позиції, а колектив «Товариша» – соціалістичні з яскравим національним «забарвленням». Ідеологічна складова позначалася на змісті та характері публікацій. Усі матеріали «Товариша» мали виразний агітаційно-пропагандистський характер із викривально-звинувачувальними елементами. На сторінках «Волині» публікувалися матеріали аналітичного та загальнофілософського характеру. Проте всі публікації, особливо побутові нариси, соціальна та

загальна реклама, дозволили зануритись у вирій одного із найдраматичніших років української революції. Подальшого дослідження вимагають порівняння регіональних особливостей змін влади в різних частинах України та їх вплив на життя пересічних громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автореферат дисертації доктора історичних наук: 07.00.06 / В.П. Капелюшний; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004.
2. Волинь. Громадсько-політична газета Волинської губернії. – 1918. – 5 січня.
3. Там само. – 8 січня.
4. Там само. – 9 січня.
5. Там само. – 8 лютого.
6. Там само. – 5 лютого.
7. Там само. – 8 лютого.
8. Там само. – 15 січня.
9. Там само. – 23 січня.
10. Там само. – 13 лютого.
11. Там само. – 28 березня.
12. Там само. – 30 березня.
13. Там само. – 13 травня.
14. Там само. – 9 травня.
15. Там само. – 10 травня.
16. Там само. – 10 травня.
17. Там само. – 10 травня.
18. Грицак Я.Й. Українська революція, 1914–1923: нові інтерпретації // www. Inu.edu.ua
19. Громадянин. Друкований орган Українського Національного Союзу. – 1918. – №1.
20. Громадянин. – 1918. – №1.
21. Там само. – 1918. – №2.
22. Громадянин. – 1918. – №4.
23. Там само. – 1918. – №3.
24. Журбелюк Г.В. Соціальна політика УНР: загальний та регіональний аспекти (кореляційний аналіз преси Бердичівщини) // Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 21. – Житомир, 2000. – С. 165–167.
25. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. – К., 1999.
26. Костриця М.Ю., Кондратюк Р.Ю. Житомир: підручна книга з краєзнавства. – Житомир, 2006.

Викторія Венгерская

Калейдоскоп власти 1918 года: политика и общество (по материалам волинской периодики)

Аннотация. В статье на основе материалов двух периодических изданий (одного – умеренно-либерального, второго – социалистического по содержанию) рассматриваются определённые особенности реализации социально-экономической политики как украинских социалистических правительств, так и правительства большевиков, а также политика консервативного правительства гетмана П. Скоропадского. Особое внимание уделяется влиянию отличной по содержанию и направленности их внутренней политики на повседневную жизнь граждан.

Ключевые слова: украинская революция, Центральная рада, Генеральный секретариат, немецкое присутствие, Совет народных министров, Гетманат П. Скоропадского, Директория, «местные» деньги, Лига общественной безопасности, погромы, концерты, курсы для подготовки учителей, гимназии, художественные школы, театры.

Victoria Venherska

Governmental Kaleidoscope of 1918: Policy and Society (after Volhynia Periodicals)

Annotation. In the article on the basis of material of two periodicals (soft liberal and socialistic) an author examined some features of realization of socio-economic policy of both Ukrainian socialistic and bolshevist governments as well as policy of conservative government of hetman P. Skoropadskyi. The special attention is paid to influence of different by essence and direction of domestic policy governments on ordinary life of the citizens.

Keywords: Ukrainian revolution, Central Council (Tsentralna Rada), General Secretariat (Heneralnyj Sekretariat), presence of Germans, Council of People's Commissars (Rada narodnyh komisariv), hetmanat of P. Skoropadskyi, Dyrektoria, «local money», League of public safety, pogroms, concerts, training program for teachers, gymnasiums, art schools, theatres.